

Kırsal Kesimlerde Halk Kütüphanesi Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması(*)

Public Library Extension Service for Rural Areas

Peter Oldroyd

Çev.: Neslihan Uraz(**)

Öz

Bu konferans, genel anlamda kütüphanelerin ve kütüphanecilerin karşı karşıya bulunduğu sorunlar üzerinde yoğunlaşmakla birlikte, ele alınan konular Büyük Britanya'daki kütüphanelerle özellikle de halk kütüphaneleri ile sınırlı kalmaktadır. Ancak kütüphanecilik, evrensel bir kavram olduğundan Britanya'daki kütüphanelerin sorunları, az ya da çok tüm ülke kütüphaneleri tarafından paylaşılmaktadır. Göz önünde bulundurulması gereken en önemli konu, genel kütüphanecilik hizmetlerinin, küçük yerleşim birimleri itibariyle de yaygınlaştırılmasının gerektiğidir. Ve bu konuyla ilgili olarak, çağdaş iletişim araçlarının inkar edilemez bir rolü sözkonusu olmaktadır. Kütüphanecilik hizmetlerinden herkesin eşit oranda yararlanabilme hakkı vardır. Bu hizmetlerden yararlanabildiği ve kültür seviyesinin daha yüksek olduğu bir dünyada yaşamaktan da hiç kimsenin şikayetçi olmayacağı, inkar edilemez bir gerçektir.

Abstract

This speech, given in Istanbul on 3 December 1993 during a visit to Turkey, starts with an overview of public library services in Britain. Following information on services offered to rural areas; the author refers a report published in 1993. This report highlights the main topics under discussion in Britain currently: (1) it is recognized that a modern public library is a very complicated organization serving a large clientele aiming to meet their very many requirements; (2) volunteers, new technologies and modern management and marketing techniques should be utilized to improve the services to rural areas; (3) although services to rural areas pose specific problems, people who live in these areas have the right to demand equal services; (4) although only some services can be offered directly, in rural areas, everyone should have equal opportunities in reaching all library and information services; (5) cooperation with local people by library authorities can be a solution to some of the problems.

Bugün burada kırsal kesimlerdeki halk kütüphanelerinin gelişimi ve yaygınlaştırılması hakkındaki görüşleri sizlerle paylaşmak üzere bulunmaktan gurur duymaktayım. Önümüzdeki birkaç gün içinde Türkiye'deki kütüphaneler

* 29 Kasım 1993 tarihinde Ankara'da ve 3 Aralık 1993'te İstanbul'daki konferanslarda sunulmak üzere, Leicestershire Kütüphaneleri ve Enformasyon Hizmetleri Müdür Yardımcısı Peter Oldroyd tarafından hazırlanan konferans metni.

Yazarından izin alınarak Türkçe'ye çevrilmiştir.

** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü

hakkında bilgi edinmeyi ve mümkün olduğunca çok sayıda kişiyle görüş alış-verişinde bulunmayı arzu ediyorum. Kendi deneyimlerime dayanarak, ortak ilgi alanlarına sahip kişiler arasındaki uluslararası düzeyde bağlantıların, verimli ve kalıcı olabileceğini söyleyebilirim.

Konuyu çok yakından bilmeyenler için, Büyük Britanya'daki halk kütüphaneleri organizasyonu ile ilgili ön bilgi vermek, kanımca konuşmanın daha rahat takip edilmesini sağlayacaktır.

Kentsel bölgelerde değişik türde yerel hükümet organizasyonlarının olduğunu belirtmek, sizin için yardımcı bir bilgi olabilir. Örneğin Leicestershire, kentsel ve kırsal alanların bileşiminden oluşan bir yönetim birimidir. Bu durum nedeniyle Leicestershire'da geçen yıllar içinde kent, kasaba ve kırsal kesim sakinleri olmak üzere, her kesimden insana hizmet verme konusunda deneyim kazandık.

Yaygınlaşma faaliyetleriyle ilgili konuşmama geçmeden önce, Büyük Britanya'da halk kütüphanelerinin gelişmesini belirleyen zeminle ilgili biraz daha bilgi vermek istiyorum. Bu gelişim sırasında öyle bir noktaya gelinmiştir ki, artık kütüphanelerin içinde verilen hizmetler yetersiz kalmış ve kütüphane duvarlarının dışına taşınmıştır. Bu durum, ilk olarak kırsal kesimlerde daha sonra da, gezici kütüphaneler ve köy merkezlerindeki kitap dermeleri dışında, kentsel bölgelerde görülmeye başlanmıştır.

Halk kütüphaneleri, 1930'lu yıllara kadar daha çok çalışan kesim ile özdeşleştirilmiştir. Ancak, 1942 yılında McColvin raporunda, küçük kasaba kütüphanelerinin dermeleri dahil olmak üzere, olanakların yetersizliği dile getirilmekte ve dermelerdeki yeni kitapların, 16 yıl öncesine ait oldukları belirtilmektedir. O tarihlerde, maddi olanakları elverişli olan kişiler, söz konusu dönemde ortaya çıkan ücret karşılığında kitap ödünç alınan kütüphaneleri kullanmaya başlamışlardır. 1930'lardaki ekonomik bunalım sırasında, bu tür kütüphaneleri kullanabilen kişiler de yine ekonomik nedenlerden dolayı yerel halk kütüphanelerine dönüş yapmışlardır. Ancak halk kütüphanelerinin kullanım oranındaki en büyük artış, 2. Dünya Savaşı dönemine rastlar. Savaş zamanının koşulları ve nüfustaki farklılaşma, kütüphanelere olan talebi artırdı.

Kütüphaneler, 1950-1960 yılları arasında orta sınıfı ve öğrencileri, her geçen gün artan sayılarla, kendisine çekmeye başladı. Kütüphanelerarası işbirliği, ulusal işbirliği alanının ve diğer faaliyetlerin gelişiminin başlangıcı oldu. 1944 yılında çıkarılan Eğitim Yasası ile öğrenim koşulları ve kütüphaneler, hızlı bir gelişim sürecine girmiş oldu. Eğitim faaliyetlerindeki gelişme, kütüphane personelini doğrudan etkiledi. Mesleki açıdan nitelikli

eleman sayısında, artış oldu. 60'lı yılların başlarında, abonelik sistemlerinin geçerli olduğu kütüphanelerin büyük bir çoğunluğu, artan maliyetleri karşılayamadıkları için kapandığından halk kütüphaneleri, orta sınıfın oluşturduğu fiktif pazarın gereksinimlerini de karşılamak durumunda kaldı. 1964 tarihli Halk Kütüphaneleri ve Müzeler Yasası, bu konuda hükümet tarafından çıkarılan ilk kanundu.

Hemen hemen aynı dönemde, genç kütüphaneciler, kütüphanelerin sınırlı bir halk kesimine hizmet verdiklerini iddia etmekteydiler. Halk kütüphanelerinin, orta sınıfa hizmet veren kurumlar durumuna geldiği görüşü savunuluyordu. Halk kütüphanesi hizmetlerinin, yalnız sesini daha çok duyuran ya da kütüphaneyi daha çok kullananlar için var olmadığı görüşü savunuluyor ve gittikçe yaygınlaşıyordu. Kütüphane hizmetlerinden yararlanabilecek ya da eşit şekilde yararlanabilmesi gereken başka kimseler vardı. 1964 Halk Kütüphaneleri ve Müzeler Yasası, kütüphane yetkililerinin kütüphanelerden yararlanmak isteyen kişiler için, geniş ve etkili kütüphane hizmetleri sunmalarını öngörmekteydi. Kütüphane yetkililerinin bir diğer görevi de sunulan kütüphane hizmetlerinin, kullanılmasını teşvik etmek ve bu konuda danışmanlık yapmaktır. Hedef, daha çok, ne istediğini bilinenlerin dışında kalanlardır.

1970'li yıllarda, hükümet, yeni politikalar geliştirmişti. Amaç, toplumun çeşitli kesimlerinde gereksinimi karşılamak ve bunun en eski örneklerinden biri, kentsel programların oluşturulmasıydı. Böylelikle, kamu fonlarının, talepten çok gereksinimlere göre dağılımı sağlanmış oldu.

Bu gur girişimler, diğer kamu hizmetlerinin yanında, halk kütüphanesi hizmetlerinin de insanların özel gereksinimlerine göre ne şekilde tasarılacağı ve sağlanacağı konularında bir bakış açısı sağlandı.

Kütüphaneciler için çok önemli olan "Kütüphanelerin Seçimi" adlı rapor, 1978 yılında yayınlandı. Bu rapor, zamanın halk kütüphanecilerinin tavrını yansıtıyor ve düşüncelerini dile getiriyordu. Bu düşünceye göre, özel gereksinimleri olan toplum üyelerinin çoğunluğunun özel gereksinimleri, pek çok yönüyle halk kütüphaneleri hizmetleri vasıtasıyla karşılanıyordu. Adı geçen rapor, kütüphaneye gidemeyen ve normal yollarla verilen hizmetlere ulaşamayan ve bu nedenle de kütüphanelerde verilmesi gereken hizmetlerin kendilerine ulaşmasına gereksinimi olan, birkaç grubu tanımlıyordu.

Tanımlanan gruplar arasında, hastanelerde bulunan hastalar, eve bağımlı kimseler, bakımevlerinde bulunanlar, özürlü kişiler, hapisanedeki tutuklular, okuma özürüllü, kültürel birikimleri buldukları toplumun kültüründen farklı olan etnik-azınlık gruplar ve olasılıkla ana dili İngilizce olmayan kişiler yer almaktaydı.

70'li ve 80'li yıllarda Leicestershire'da ve Büyük Britanya'daki kütüphanelerin büyük çoğunluğunda, özel kütüphane gereksinimleri belli gruplar için, halk kütüphanesi hizmetlerinin daha ulaşılabilir olduğunu kanıtlamak adına, çok sayıda özel girişim gerçekleştirildi. Ancak bu durum, aynı zamanda, geleneksel kütüphane ortamında çalışan kütüphaneciler için bir tür tehdit oluşturmaktaydı. Herşeyden önce, kütüphanelerin, yaptıkları işin geleneksel anlamda hizmet veren ve kullanıcının gelmesini bekleyen sessiz-sakin, masabaşı bir meslek olmadığı düşüncesini benimsemeleri gerekmektedir. Bir topluma hizmet veren kütüphanecinin ise, bunun tam tersine olarak, kütüphanesinin çevresini ve çevrede yaşayan farklı kültürel ve yaşayış biçimlerine sahip insanları tanıması gerekirdi. Bu da kütüphanenin dışına çıkıp çevresini incelemesi, muhtelif kesimlerdeki insanlarla iletişim kurması, çevrede yaşananlarla ilgili kayıt tutması ve bu kişilerin gereksinimlerini belirlemesi anlamına gelmekteydi. İletişim ağları oluşturmak da diğer önemli bir hususu teşkil etmekteydi. Bu durumda, ağı oluştururken temasa geçilecek insanlar, yine toplumla yakın ilişki içinde çalışan farklı meslek gruplarından farklı kimseler de olabilirdi; Örneğin, sosyal hizmetler, öğretmenler, kilise mensupları, gönüllüler ve onların organizasyonlarını düzenleyen yöneticiler v.s. Ya da bu kişiler, aynı toplumda yaşayan ve toplum üyelerini tanıyan, aynı zamanda, onların, verilecek hizmetlere dair, özel gereksinimlerini bilen bireyler, gruplar da olabilirdi.

Bir başka önemli konu da genellikle bilginin koruyucuları olarak görülen kütüphanecilerin, biraraya gelerek, yerel topluluklar hakkında sağladıkları ya da oluşturdukları bilgilerin, söz konusu olan yerel toplulukların kendi üyeleri tarafından da toplumları hakkında bilgilenmek ve benzeri çalışmalar, hizmetler üretmek için kullanılıyor olmasıydı.

Kütüphanecilerin, kütüphanelerde ne tür malzemenin depolanması gerektiği konusundaki düşüncelerini de değiştirmeleri gerekiyordu. Öncelikle, nüfusun çoğunluğunu etnik azınlıkların oluşturduğu bölgelerde, geleneksel bir halk kütüphanesi kurmak yeterli değildi. Bu insanlara, kendi konuştukları dilde kitapların da sağlanması önemli bir zorunluluktaki. Aynı oranda önemli olan bir başka konu da azınlıkların kendi dillerinde hazırlanmış ses bantlarına, gazete ve süreli yayınlara olan gereksinimleriydi. Yaşlı insanların gereksinimleri de göz önünde bulundurulmalıydı. Örneğin, büyük harfli kitaplar bölümünde ya da iyi okuma bilmeyen yetişkinler için, onlara hitap eden konularda, özel olarak, basit dilde yazılmış kitaplar bulundurulmalıydı.

Ancak bunlar bile, hizmet verilmesi gereken toplumu ya da kendini tamamen topluma adanmış bir kütüphaneciyi tatmin etmek için yeterli değildi.

Bu tür hizmetleri, benzetme yerindeyse, kullanıcıya ulaştırmanın yeni yolları aranmalı ve geliştirilmeliydi.

Eve bağımlı insanların, kitap ve benzeri malzemenin kendilerine ulaştırılmasına gereksinimleri vardır. Bunu olası kılan kütüphane hizmetleri düzenlendi. Leicestershire'da bunun anlamı, kütüphaneler için çalışan gönüllülerin, kitapları, bu tür kişilerin evlerine kadar götürülüp teslim etmesiydi. Bazı diğer bölgelerde, bu iş için özel araçlar ve bu araçlarla gidip kitapları eve teslim eden, özel kütüphane personeli görev yapmaktaydı. Leicestershire'da ilginç bir gelişme sonucu, hükümetin izniyle, gerektiğinde tekerlekli sandalyesi olan özürhüküleri kütüphane ile ev arasında taşımak için özel bir araç satın alındı. Bu, yerel kütüphanelere ulaşması olanaksız olan kişilere erişim imkanı sağlayan, mükemmel bir kütüphane hizmeti örneğidir.

Toplumdaki kişilerin çoğu ve özellikle yaşlı insanlar, genellikle kendilerine ait olmayan kiralık evlerde ikamet ederler. Çoğunun, yürüme güçlüğü çekmeleri nedeniyle, kütüphaneye gitmeleri mümkün değildir. Bu insanların kütüphane gereksinimlerini karşılamak için, kütüphaneciler, çeşitli kitap tedarik sistemleri geliştirmişlerdir. Bu konudaki en yaygın örnek, bu evlerden birinde, yerel kütüphaneden sağlanan ve sık aralıklarla değiştirilen kitap dermelerini, civar sakinleri tarafından kolaylıkla kullanabilmesinin sağlandığı bir erişim sistemidir. Yine Leicestershire'da gerçekleştirilen, ilginç bir gelişme de bu tür evlere ulaşmada kullanılmak üzere, özel ekipmanlarla teçhiz edilmiş araçların sağlanmış olmasıdır. Bu araçlarda bulunan özel asansörler, özürhükü ya da yaşlılara, araçlara binerek kendi kitaplarını kendilerinin seçebilmesi şansını tanımaktadır. Zaman zaman, kütüphaneciler, insanları evlerinde ziyaret ederek, onları, okuma konusunda yüreklendirmek ve onlara yeni kitapları ve yeni yazarları tanıtmak suretiyle yürütülebilecek, bir çalışma sisteminin de mümkün olduğunu düşünmektedirler.

Büyük Britanya'da hâlâ kendi evlerinde yaşayan yaşlıların, sık sık bir araya gelerek, birlikte kahve içip konuşabilecekleri klüpler ve cemiyetler oluşturulmaktadır. Bu kişiler, sık sık arkadaşları veya gönüllüler tarafından bu tür faaliyetlere götürülüp, evlerine geri getirilir ve bu gibi faaliyetler, bu insanların tüm hafta boyunca evlerinin dışında gerçekleştirdikleri tek etkinliktir. Bu gibi faaliyetler dışında, yerel kütüphane görevlileri, bazen, toplantı yerlerine küçük kitap dermeleri götürerek, ziyaretçilerin bir daha ki gelişlerinde geri getirebilecekleri bir ya da birkaç kitap almalarına imkan verir. Bu tür toplantılar, yerel kütüphanecilere de yaşlı gruplarla konuşma olanağı sağlar. Bu konuşmalar, kitaplar ve okuma hakkında olabilir ancak ziyaretçilere kütüphane hizmetleriyle ilgili, günlük sorunlarla ilgili yararlı bilgiler sağlanabileceği de vurgulanmalıdır. Leicestershire kütüphanelerinde, yaşlılara

toplantılar düzenlemek ve kütüphaneyi klüpleri olarak kullanabilmelerini sağlamak, zaman zaman mümkün olmuştur.

Büyük Britanya'da, birkaç yıldır, çok iyi okuma öğrenmeden okuldan ayrılmış yetişkinlere yardımcı olmaya yönelik, özel programlar oluşturulmaktadır. Pek çoğumuzun sıradan bulduğu hesaplamaları yapabilecek düzeyde matematik öğrenmeksizin okulu bırakmış olan kişiler de vardır. Bu programların çoğu, kütüphanelerde hazırlanmıştır. Kütüphaneciler, öğretmen ve öğrencilere yardımcı olabilecek özel kitap ve benzeri malzemeyi sağlayabilmektedirler. Bazen bu tür sınıflar, okullarda ya da diğer yerleşim birimlerinde oluşturulur. Bu nedenle yerel kütüphaneciler, öğretmenlerle iyi ilişkiler içerisinde olduklarıdır. Bu tür programların geliştirilebilmesi, öğrenci, öğretmen ve kütüphaneciler arasındaki ilişkilere bağlıdır.

Uzun yıllardan beri, çocuklar ve gençlere yönelik kütüphane çalışmaları, Büyük Britanya ve özellikle Leicestershire'daki halk kütüphanesi hizmetlerinin bir parçasını oluşturmaktadır. Okullar ve okul çocuklarıyla, her zaman yakın bağlar kurmuş ancak bununla birlikte, kütüphane dışında halkla iletişim halinde çalışan kütüphaneciler, her zaman çocukları kütüphaneleri kullanma ve kütüphaneden yararlanma konusunda da yönlendirmişlerdir. Bu da kütüphanelerde, özellikle yaz tatillerinde, çocuklara yönelik faaliyetler geliştirmenin gerekliliğini göstermekte ve artırmaktadır. Bir başka girişim de gurur duyduğumuz, gezici kütüphane hizmetlerimizdir. En büyük kasabamızın iç bölgelerinde çalışmakta olan, iki gezici kütüphanemiz vardır. Amaç, bu bölgelerdeki çocuklara ödünç kitap verilmesidir. Resmi olmayan bu hizmet sırasında, çocuklarla özel eğitilmiş personelimiz ilgilenmektedir ve araçtaki formaliteler de en aza indirgenmektedir. Bu nedenle, bu hizmet, çocuklar arasında çok popülerdir ve çocukların kendilerini adeta bu araçların asıl sahipleri olarak görmelerini sağlamaktadır. Birkaç dakikadır tanımlamakta olduğum, kütüphane dışında, yine kütüphaneciler tarafından verilen hizmetlerden oluşan kütüphanecilik türü, işimizin bize çeşitlilik ve değişiklik kazandıran bir başka yönüdür. Her zaman, farklı gereksinimleri olan yeni bir grup insanla karşılaşmak olasıdır. Bu tür kütüphanecilik çalışma ve hizmetlerinin, aynı zamanda halk kütüphanesi hizmetlerinde çalışan meslektaşlarımızdan gelecek desteğe, çok fazla gereksinimi vardır. Söylemek istediğim, bazı kütüphaneciler ve öteki kütüphane çalışanları, kütüphane dışında insanlarla temaslarını sürdürmek suretiyle, topluma hizmet götürürken ve elde ettikleri bilgileri, kütüphaneye getirirken, bazıları da fiilen kütüphaneden faydalanmak isteyen kişilere sunulacak kitap derlemelerinin ve diğer tüm hizmetlerin hazır bulundurulmasından sorumlu olmaktadır. Tüm bu faaliyetlerin destekleneceği bir alt yapının oluşturulmuş olması da önemlidir. Her tür olarak değerlendirilmekte, zaman zaman hem yerel yetkililerden, hem de hükümetten

destek görmekteyiz. Bu tür destekler olmadan, özel gereksinimleri olan gruplara hizmet vermeyi başlatmak mümkün olamaz.

Ben sizlere, kentsel bölgelerden birindeki oldukça tipik bir İngiliz kütüphanesinin gelişme faaliyetlerini tanımladım çünkü pek çok yönüyle daha çok kırsal bölgelerde olan, kütüphane dışında çalışan kütüphaneciler kentsel deneyimlerden birşeyler öğrenmeye çalışmalı ve mümkün olduğunda bunlardan uygun olanları, kendi bölgelerindeki özel gereksinimleri olan kişilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanmalıdırlar.

Konuşmamı, günümüzde İngiltere'nin kırsal kesimlerindeki kütüphane hizmetleri üzerinde yoğunlaştırmadan önce, bu hizmetlerin gelişimiyle ilgili, birşeyler daha söylemek istiyorum.

Daha önce söylediğim gibi, halk kütüphanelerindeki ilk temel gelişmeler, büyük şehirlerde ve kentsel alanlarda meydana geldi. Kırsal alanlardaki halk kütüphanelerinin temel gelişimi, 1920'lerde gerçekleşti. Yerel hizmetlerden sorumlu kişiler, bu hizmetlerin geliştirilmesi gerektiğini bu dönemde kavradı. İlk kütüphane hizmetleri, "merkezler"den sağlandı. Bu merkezler, kasabadaki herhangi bir yerel halk kütüphanesi binası olabiliyordu. İçi kitaplarla dolu kutular, genellikle, trenle ya da kütüphane görevlilerinin bisikletleriyle taşınıyor ve tercihan sık aralıklarla değiştiriliyordu. Kütüphaneciler ise, çoğu zaman, ücret almayan eğitimsiz ya da çok az eğitilmiş köy kütüphanecisi rolünü üstlenen, kitabın ve okumanın çevresi için önemli olduğuna inanan gönüllülerden oluşmaktaydı.

Zamanla, köyler büyüdükçe, daha iyi kütüphaneler kuruldu ve kitap ve bilgiye ulaşmak daha kolay hale geldi.

İngiltere'deki kırsal kütüphane hizmetlerinin, gezici kütüphaneler olmaksızın bir bütünlük teşkil etmesi söz konusu olamamaktadır. Bu durum, kırsal kesimler için önemli bir gelişmeydi. Daha büyük köylerde kütüphaneler kurulmaya başlandıkça, gezici kütüphanelerin, küçük insan grupları için ne kadar önemli olduğu gerçeği daha da iyi anlaşıldı. 2000-3000 kitap taşıyan araçlar, iki haftada bir yarım gün boyunca, topluluğun büyüklüğüne paralel olarak belli aralıklarla konaklayarak, kitap ödünç verme hizmetlerini yürütebilmekteydi. Bu hizmet sırasında, kullanıcının bir sonraki sefer için kitap talebinde bulunması da mümkündü.

1970 ve 1980'li yıllarda, 4000 ve üzerindeki nüfuslu köylerin çoğunda, kütüphane bulunması gerekiyordu. Daha küçük köylerin durumuna ise, hâlâ bir açıklık getirilmemişti- bazılarında kütüphane vardı, bazılarında ise yoktu.

Bunun nedeni, bazen maddi imkansızlıklara dayanıyordu. Bazı durumlarda ise neden; köyün, kütüphanesi olan bir diğer köye yakın olmasıydı. Bununla birlikte, halk kütüphanesi ağı, kırsal kesimlerde çok daha iyi gelişmişti. Yani, konuşmamın başında kentsel bölgelerle ilgili olarak ifade ettiğim gelişme-yayımla faaliyetlerinin çoğu, kırsal kesimlerde de uygulanmaya başlanmıştı. Örneğin, köylerde, eve bağımlı kişilere verilen hizmetler, bir anlamda zorunlu hale getirilmişti.

Konuşmamı, Büyük Britanya'da yalnız bu yıl yayınlanan bir raporu esas alarak sürdüreceğim. Bu rapor, İngiltere ve Galler'in kırsal bölgelerinde kütüphaneler ve enformasyon sağlama konularında önemli bilgiler ve bu konudaki son görüşleri içermektedir. Ana tema, İngiltere ve Galler bölgesindeki kırsal alanlarda, 40 yıl zarfında önemli bir değişimin yaşanmış olduğu ve bu değişimin, son yıllarda bir zamanlar kırsal bölgelerdeki insanların çok kolay ve konforlu bir yaşam sürdüğü inancına karşın, şimdilerde kentlerdeki modern yaşam koşullarının pek çok insan için yıpratıcı ve zor olduğu düşüncesinin kabul edilmesiyle birlikte, daha da fazla hız kazanmış olmasıdır. Kırsal kesimlerde hizmet sağlayan kişilerin zorlukların üstesinden gelmeleri, bölgedeki sorunların doğalarına da bağlı olarak, değişik nedenlerden ötürü kolay değildir. Bunlardan ilki, kentsel bölgelerle kıyaslandığında, kırsal kesimlerde sağlanan hizmetlerin maliyetinin yüksek olmasıdır. Bir başka deyişle, kırsal kesimde tam anlamıyla hizmet sağlamanın bedeli, çoğu zaman talep ile orantılı olmamaktadır. Aynı öneme sahip bir diğer sorun ise, geleneksel hizmet dağıtım yöntemlerinin uygun olmayabileceğidir. Herşeye rağmen, rapor, hizmet düzeyinin, kırsal bölgeler itibarıyla eşit hale getirilebilmesi için, dikkatleri, gereksinimler üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Raporda, kırsal bölgelerde yaşayan, çalışan ve eğitim alan insanların kent merkezlerindeki kaliteye eşdeğer bir hizmet seviyesini hak ettikleri belirtilmektedir. Herşeyden önce, bu bölge insanları da herkes gibi ödedikleri vergilerin karşılığında hizmet bekleme hakkına sahiptirler. Rapor, kütüphane hizmetleri için daha çok enformasyon ve malzeme sağlama yolları bulunmasının önemini vurgulamakta ve kırsal kesimlerden gelen kullanıcının da seçim hakkının olduğunu belirtmektedir. Hizmet götürme işlemleri için yeni yollar aramanın önemi üzerinde yoğunlaşan rapor, diğer kamu ve özel sektör görevlileri ve gönüllüler ile işbirliği yapılarak, kaynakları çoğaltmanın önemi üzerinde durmaktadır. Raporda halk kütüphanesi hizmetinin, kırsal bağlamda, hem bireyi hem de toplumu desteklemesi önerilmekte ve merkezi hükümete, yerel hükümete, kütüphane yöneticileri ve kırsal bölgelerdeki işyerlerine bu konuda tavsiyelerde bulunmaktadır.

Bugün, modern Britanya'daki Kırsal yaşamın dezavantajları şöyle tanımlanabilir:

- Kentsel bölgelerde, sağlık hizmetleri, kamuya ait telefonlar, postahane, banka, kütüphane ve enformasyon hizmetleri gibi yerel hizmetlerden yararlanma imkanının düşük olması.

- Köy marketindeki gıda maddeleri ya da yerel benzin istasyonunda satılan yakıt gibi, sunulan hizmetlerin maliyetlerinin yüksek olması.

- Toplu taşımacılık olmayışı, iş bulma güçlükleri, eğitim ve benzeri hizmetlere ancak en yakın kasabalarda ulaşılabilmesi.

- Ev fiyatlarının/kiraların yüksek oluşu.

- Bilgi ve danışma kaynaklarının uzaklığı.

- Yerel istihdam ücretlerinin düşük olması.

- İş imkanlarının bulunmayışı.

- Eğitim ve öğretim fırsatlarının sınırlı olması.

- Özürlüler ve bakıcıları, ilkokul çocukları, genç işsizler ve yaşlılar gibi, özel gereksinimleri olan belli gruplar için sunulan hizmetlerin dağılımındaki dengesizlik.

Raporda, kırsal bölgelerde kütüphane hizmetleri sağlamanın zorluklarından bazıları ise şöyle tanımlanmıştır:

Fiziksel özellikler: uzun mesafe, küçük topluluklar, dar ve bozuk yollar, ulaşılması zor yerleşim birimleri.

Sınırlı kaynaklar: kişi başına düşen hizmet maliyetleri yüksek, ulaşımı kolay olan konaklama tesisleri ve kitap dermeleri yetersiz.

İdari sorunlar: çalışanların çoğu part-time ve eğitimsiz meslek dışı elemanlar; bu durum hizmetlerin kalitesini etkiliyor ve kitap guruplarının dolaşımı yeterince sağlanamıyor.

Raporda, kırsal alanlara hizmet götürülmesiyle ilgili olarak, bu metinde de değinilen sorunlara muhtelif çözüm önerileri getirilmektedir. Rapor, bu gibi kırsal mahrumiyetlerin pek çok küçük toplumda var olduğunu gösteriyor. Oysa böyle yerlerde, gezici kütüphanelerin ve eve hizmet götüren gönüllülerin önemi ve yararı büyüktür. Bunun en büyük kanıtı ise, mevcut gezici kütüphanelerin

sınırlı imkanlarıyla verdiği hizmetlerdir. Gezici kütüphanelerin en büyük eksiği, gerekli bilgiyi gereksinimi olan kişiye zamanında ulaştırılmamaktadır. Gezici kütüphaneler, küçük toplulukların olduğu bölgelere iki haftada bir, yaklaşık yarım saat için uğrarlar. Bu bölgelerde verilen tek kütüphane ve enformasyon hizmeti de bundan ibarettir. Bu güçlüklerin ortadan kaldırılmasına yönelik girişimlerden bazılarında, özellikle bilgisayar ve benzeri yeni teknolojilerden yararlanılmıştır. Bazı bölgelerde, köylere enformasyon hizmeti sunmak üzere, özel donanımlı araçlar sağlanmıştır. Bunların gezici kütüphanelerden farkı, enformasyon bülten ve kitaplarının bulunması, bilgisayar kayıtlarının olması ve bu olanakların da yetersiz kaldığı durumlarda, araç ile merkez birim arasında iletişim kurabilmesidir.

Diğer bölgelerde, yerel kütüphane hizmetlerine ek olarak, bilgisayarlı enformasyon hizmetlerine halka ait bilgisayar terminalleri ile ulaşabilmek de mümkündür. Bunlar, genellikle yerel hizmetler ve kırsal kesimlerdeki özel gereksinimlere ait enformasyon içeren, görüntülü veri ve teleks türü sistemlerdir. Bu tür sistemlerde eğitim fırsatları, iş imkanları gibi bilgiler de yüküldür. Bazen kütüphane kataloğuna da bu terminaller aracılığıyla ulaşabilmektedir.

Bu gibi terminaller, pek çok yerleşim biriminde denendi. Bunların kapsamına, umuma açık salonlar , köy marketi, postane, kilise v.b. gibi küçük bir köyde bulunan tüm kamu binaları girmektedir.

Bazı kütüphaneciler, yerel topluma gezici kütüphaneden daha kalıcı birşeyler sağlayacak ve yönetime daha ucuza mal olacak bir alternatif arıyorlar. Bir kasabada, dükkanlar ve postanelerle ortaklık anlaşması yapılan bir deneme gerçekleştirilmektedir. Bu deneme, dükkana konacak kitaplar halk tarafından ödünç alınabilmekte ve karşılığında dükkan sahibine belli bir miktar para verilmektedir. Dükkana yerleştirilecek bir bilgisayar terminaline kütüphane kataloğu yüklenerek, sipariş ve seçme yöntemi de bu tür uygulamalarda gerçekleştirilebilir.

İstek üzerine temin edilen hizmetler, kırsal kesimde yaşayan insanlar için çok önemlidir. Bu, yalnız onların okumaya çok eğilimli olduklarından değil, yerel hizmette sunulan dermenin çok kısıtlı olmasından kaynaklanmaktadır. Kırsal kesim için hizmet eşitliği sağlamada, talebe dönük hizmetlerin diğer hizmetlere geçiş sağlayabilme özelliği de göz ardı edilmemelidir. Kitapdışı belgelerden video ve ses bantları, sunulacak yeni hizmetler arasında sayılabilir. Raporun sonuç bölümünde yer alan önerilerden en önemlisi, kütüphane yöneticilerini kırsal bölge sakinlerine hizmet sağlama sorunlarının çözümleri hakkında esnek düşünmeye ve kentsel bölgelerde olduğu gibi, özel donanımlı araçların kullanımını sağlayacak olasılıkları göz önünde

bulundurmaya yönlendirmektedir.

Sanırım son olarak kırsal bölge sakinlerine, olası tüm kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin sağlanmasında karşılaşılan zorluklara tekrar dikkat çekmemiz gerekmektedir. Bunun yanında, bölge sakinlerine olası hizmetlerin çoğunluğuna ulaşabilecekleri garantisini de verilebilmelidir.

Kırsal bölgede kullanıcı isteklerinin artması, kentsel deneyimi olan halk kütüphanesi kütüphanecisini deneyimlerinden ve enformasyon sağlamayı kolaylaştıran ve çabuklaştıran yeni teknolojilerden yararlanmaya yönlendirecektir.

Şu anda İngiltere'nin pek çok bölgesinde yerel hükümet ve hizmetlerde, düzenlemeler yapılmakta ve hizmetleri en iyi şekilde sağlamanın yolları ile, hangi hizmetlere gereksinim olduğu sorusunun yanıtı aranmaktadır.

Genel kabul görmüş bir düşünceye göre, yerel toplumların üyeleri, kendi hizmetlerinin oluşumuna katkıda bulunmaya çağırılmalıdır ve hizmet üretenlerin de kullanıcılara yakın olmaları gerekmektedir.

Bu görüşün muhtemel sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

Birincisi, yerel toplumlar hizmetleri daha çok eleştirilebilecek ve verilen hizmetlerde daha etkili olabileceklerdir. Kendilerine, hizmetleri karşılığında ücret de verilebilecektir. Örneğin, köy halkı, kütüphane binası inşaatında part-time eleman olarak çalışmada kullanılabilir. Bu yaklaşımın ikinci etkisi olarak, yerel otorite, daha geniş bir bölgeden sorumlu olabilecektir. Bu durumda, bünyelerinde yerel halktan kişilere yer verebileceklerdir. Sosyal hizmetliler, eğitimciler ile birlikte koordineli bir çalışma örneği de oluşturabilirler.

Burada anlatılmak istenilen **ortaklık**, yerel hizmetlerde halkın görüşlerini alıp, onlarla işbirliği yaparak daha iyi hizmet verebilme olanaklarının oluşturulmasıdır.

Bu düşüncelerin bazıları, özellikle kentsel bölgelerde başarıyla uygulanmıştır. Ancak kırsal bölgelerde bu gibi tecrübeler, daha az yaşandı. Kendi deneyimlerime dayanarak pek çok kişinin, hizmetin sağlanmış şekliyle değil de niteliğiyle ilgilendiğini söyleyebilirim. "Ortaklık"lar, hizmet gelişiminde çok yararlı olacaktır ancak hizmetin kalitesini düşürmesine izin verilmemelidir.

Konuşmamın sonunda; şu anda Büyük Britanya'da tartışma konusu olan pek çok önemli noktadan bazılarına rasgele değindiğimin farkındayım. Konuşmamı bitirmeden önce, bu noktaları sırasıyla sonuçlandırmamın doğru olacağını düşünüyorum.

1. Modern bir halk kütüphanesi, pek çok gereksinimini karşılamayı amaçladığı, geniş bir müşteri kitlesine hizmet veren karmaşık bir organizasyondur.

2. Modern bir halk kütüphanesinin tüm hizmetlerini sunabilmesi için, binalarının dört duvarını aşması ve geleneksel yöntemlerden uzaklaşması gerekir. Örneğin, gönüllüleri kullanmalı, araç kullanımına yönelmeli, bilgisayar ve diğer teknolojilerden yararlanmalı, modern yönetim ve pazarlama tekniklerini kullanmalıdır.

3. Kırsal kesimde verilen hizmetler sırasında karşılaşılan özel sorunlar vardır ancak bu insanlar yine de hizmet bekliyor ve hizmet eşitliği istemeye hakları var.

4. Bazı kütüphane hizmetleri, kırsal kesimlere direk olarak ulaştırılabilir ancak herkes, tüm kütüphane ve enformasyon hizmetlerine ulaşmada eşit şansa sahip olmalıdır.

5. Yerel halk ve kütüphane yetkilileri arasında oluşturulacak ortaklıklar, sorunların bazılarını çözüm getirebilir.

Benim konuşmam, kaçınılmaz olarak, bir İngiliz perspektivi sunmuş oldu. Umarım bu, Türk dinleyicileri/okurları için hem ilginç hem de yararlı olmuştur.